

ЮРИДИЧНІ НАУКИ

УДК 340.134

ПОМІРКОВАНИЙ ПІДХІД ДО ВИЗНАЧЕННЯ ТЕРМІНУ «ЗАКОНОДАВСТВО»

Алиєва А.В., Суходубова І.В.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

В статті проаналізовано основні підходи до визначення терміну «законодавство» в юридичній літературі та національному законодавстві України. Обґрунтовано, чому широкий підхід до визначення терміну «законодавство» є неоптимальним. Висвітлено особливості поміркованого підходу до тлумачення законодавства. Також наведено приклад тлумачення терміну «законодавство» в трудовому законодавстві. Виокремлено найоптимальніші варіанти для подальшого його вдосконалення й закріплення в науковій та юридичній літературі.

Ключові слова: нормативно-правовий акт, закон, законодавство, система законодавства, елементи законодавства, законодавчий акт.

Постановка проблеми. На сучасному етапі наближення України до європейської правової системи важливого значення набуває визначення поняття «законодавства». В юридичній літературі, підкреслюється, що національне законодавство України відіграє ключову роль в утвердженні засад громадянського суспільства, а також є чинником наближення України до світових, європейських та демократичних цінностей і досвіду [5].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Окремі та досить різноманітні аспекти проблем формування, розвитку та сутності законодавства досліджувались у працях С.С. Алексєєва, Г.І. Дутки, Л.А. Луць, М.М. Марченка, А.В. Міцкевича, І.М. Овчаренка, С.П. Погребняка, Д.І. Погрібно-го, Ю.О. Тихомирова, О.І. Ющика, О.В. Зайчука, А.П. Зайця, М.І. Козюбри, А.М. Колодія, В.В. Копейчикова, С.Л. Лисенкова, О.Ф. Скакун, Н.М. Оніщенко, Н.М. Пархоменко, П.М. Рабіновича та ін. Проте проблема розкриття правильного та системного підходу до сутнісних ознак поняття «законодавства» є актуальною й на теперешній час.

Саме тому, метою цієї статті є визначення законодавства на основі аналізу юридичної літератури, та розкриття особливостей поміркованого підходу.

Виклад основного матеріалу. Термін законодавство досить широко використовується в нормативно – правових актах, юридичній літературі та практиці. Проте, і нині він не отримав свого легалізованого визначення ні в Конституції України, ні в Законах України. Таким чином, воно без свого правильного визначення використовується у Конституції України, а зокрема у ч. 1. ст. 9, ч. 1. ст. 19, ч. 8 ст. 118, абз. 1 і 2 п. 12 Перехідних положень [8]. У той же час, у контексті ч. 3 ст. 21 Кодексу законів про працю України щодо визначення сфери застосування контракту як особливої форми трудового договору, термін «законодавство», з позиції Конституційного Суду України, треба розуміти так, що ним охоплюються закони України, чинні міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також постанови Верховної Ради України, укази Президента України, декрети і постанови Кабінету Міністрів України, прийня-

ті в межах їх повноважень та відповідно до Конституції України і законів України. Очевидно, розкриваючи термін «законодавство», Конституційний Суд України, виходив із змісту положень трудового законодавства. І звідси, його застосування до розуміння терміна «законодавство», яке використовується у теорії права та інших нормативно-правових актах, буде не зовсім коректним. Зокрема, і в окремій думці судді Конституційного Суду України М.Д. Савенко у справі про тлумачення терміна «законодавство» зазначається, що своїм Рішенням Конституційний Суд України не тільки не зняв непорозуміння у застосуванні терміна «законодавство», а, навпаки, ускладнив його. При офіційному тлумаченні терміна, який неодноразово згадується в одному нормативно-правовому акті, необхідно виходити з того, що він вживається в одному значенні. Не може термін «законодавство» мати різне значення, вживання більш ніж у сотні статей Кодексу законів про працю України.

Визначення поняття «законодавство» залежить від змісту вкладеного в термін «закон». Закони, як письмові правові документи, можна поділити на дві групи: 1) закони в матеріальному змісті – усі правові акти, у яких містяться приписи, розраховані на невизначене коло осіб; 2) закони у формальному змісті – правові акти, що прийняті в особливому порядку законодавчою владою (закони; міжнародні договори, затверджені законом). При такому підході законами в матеріальному (а не формальному) змісті можуть вважатися не лише власне закони, але й підзаконні акти, що приймаються президентом, урядом, міністерствами та іншими органами держави, тобто всі нормативно-правові акти держави, включаючи акти виконавчої (адміністративної) правотворчості. Ось чому в юридичній літературі немає однозначного визначення поняття «законодавство», а існує кілька трактувань [6].

В енциклопедіях та словниках визначення терміна «законодавство» часто надається у вузькому, широкому, та найширшому його значенні. У «Словнику української мови» законодавство визначається як «сукупність усіх законів, що діють в якій-небудь державі» [12, с. 156], «Большом

толковом словаре русского языка” – як “сукупність, звід законів якоїсь країни або якоїсь галузі права” [11, с. 328]. Крім того, виокремлюють традиційний (промисловий, середній) та поміркований (універсальний, та компромісний) підходи.

Сучасне розуміння терміна «законодавство» має ґрунтуватися, виходячи із потреби формування в Україні ефективної, конституційно визначеної моделі правової держави, забезпечуючи незворотність демократичних перетворень.

Прихильники широкого підходу вважають, що поняття «законодавство» охоплюються всі нормативно-правові акти, які прийняті відповідно до своїх повноважень державними органами та органами місцевого самоврядування, а також повноважними посадовими особами [1].

Щодо традиційного підходу до обсягу поняття «законодавство» входять закони та нормативно-правові акти, які видані вищими органами державної влади (Президентом, парламентом, урядом). При цьому із обсягу поняття «законодавства» виключаються відомчі акти та акти місцевих органів [1].

Представники вузького підходу (А.П. Заєць, М.І. Козюбра, А.С. Піголкін) вбачають певну небезпеку широкого тлумачення даного терміну. На думку Р.І. Лівшица широке розуміння законодавства принижує роль закону, об'єднує в єдине ціле закони і підзаконні акти, воно є досить зручним для суспільства, яке не бажає або не може обмежувати себе межами встановленими законом [3].

Г.І. Дутка зауважила, що поняття «законодавство» яке вживається у юридичній теорії, визначається як «сукупність всіх нормативно-правових актів». І вважає коректним, що доцільніше розуміти законодавство, як сукупність законів, і тому зробити відповідні зміни до Конституції України, які б вказували на таке розуміння терміну «законодавство» [1, с. 5].

В.О. Котюк вважає, що під законодавством слід розуміти тільки сукупність законів, прийнятих найвищим законодавчим органом країни [2, с. 59]. Іноді зміст поняття законодавство значно розширюється, коли в нього включаються не лише закони, а й підзаконні нормативно-правові акти – акти, прийняті компетентними державними органами чи уповноваженими державою іншими суб'єктами на підставі закону, відповідно до закону і в порядку його виконання. “Законодавство – сукупність правових норм, що регулюють суспільні відносини загалом або один із видів суспільних відносин (цивільне законодавство, кримінальне законодавство тощо)”, – так визначають це поняття автори “Юридического энциклопедического словаря” [10, с. 130].

Відсутність єдиної позиції в цьому питанні створює істотні проблеми. В першу чергу це ускладнює правореалізацію, бо зацікавлені суб'єкти змушені постійно з'ясовувати, які правові акти входять до складу відповідної галузі законодавства. Адже в українському праві досить

багато бланкетних норм, які роблять відсилання до законодавства в цілому, а не до конкретних його елементів.

Саме тому, на нашу думку, поміркований або універсальний підхід до певної міри є досить компромісним, оскільки намагається пристосувати вузький підхід до розуміння законодавства до чинних нині законів та інших нормативно-правових актів. Під терміном «законодавство» в універсальному підході слід розуміти як закони, так і засновані на них підзаконні нормативно-правові акти. Взагалі його прихильники визнають необхідність переходу від широкого розуміння терміну «законодавство», який використовувався у правовій традиції, що дісталася у спадок, коли домінувало уявлення про органічну взаємодію законів і актів, які їх конкретизують та розвивають, до вузького, і в цілому підтримують концепцію розуміння законодавства виключно як сукупності законів. Вони вважають, що з метою забезпечення в суспільстві верховенства законів у майбутньому раціональніше дотримуватися саме такого трактування законодавства. Але відмовитися від такого широкого тлумачення терміну «законодавство» і перейти до більш вузького його трактування відразу, як вважають деякі дослідники, – неможливо. Прихильники поміркованого підходу включають також до законодавства України «квазізакони», рішення Конституційного Суду України з питань офіційного тлумачення Конституції України і законів України, рішення Конституційного Суду України, що стосуються визнання неконституційними визначених Конституцією актів нормотворчості (акти негативної нормотворчості) [5], висновки про відповідність Основному Закону чинних міжнародних договорів України або тих міжнародних договорів, що вносяться до Верховної Ради України для надання згоди на їх обов'язковість, а також рішення судів адміністративної юрисдикції, які визнають незаконними нормативно-правові акти.

Висновки. Поняття законодавства не має однозначного визначення. Підходи, які послідовно були розкриті щодо терміну «законодавство» вказують лише на той шлях, в якому повинна рухатись Україна. А саме щодо законодавчого закріплення цього терміну. Це насамперед вплине на вирішення юридичних колізій та остаточне вирішення цього питання. На даний час, Україна має значний масив неузгоджених між собою нормативно – правових актів, які різняться між собою юридичною силою, і які часто протилежні тлумаченню терміну «законодавство». На нашу думку, найбільш науково та практично необхідним є універсальний підхід щодо тлумачення терміну «законодавство». Щоб забезпечити верховенство закону в суспільстві раціональніше в майбутньому потрібно дотримуватися такого однозначного трактування законодавства. Також таке визначення потребує відповідного нормативно правового оформлення.

Список літератури:

1. Дутка Галина Іванівна. Закон у системі нормативно-правових актів України: дисертація канд. юрид. наук: 12.00.01 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2003.
2. Котюк В.О. Теорія права: Курс лекцій: Навч. посібник для юрид. факультетів, вузів. – К.: Вентурі, 1996. – 208 с.
3. Лівшица Р.З. Теорія права / Р.З. Лівшица. – М., 1994. 271 с.

4. Пронюк Н.В. Національне законодавство і його роль у демократичних перетвореннях в Україні: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – К., 2004. – 18 с.
5. Попович Н.В. // Вісник Національної академії правових наук України. – 2017. – № 2. – С. 177-187
6. Скакун О. Глава: Скакун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник / Пер. з рос. – Харків: Консум, 2001. – 656 с. ВУЗ: НАУ.
7. Соколова Н.С. Система законодательства и виды нормативно-правовых актов // Теория права и государства: Учебник для вузов / Под ред. проф. Г.Н. Манова. – М.: БЕК, 1996. – С. 178-199.
8. Шаповал В. Верховенство закону як принцип Конституції України / В. Шаповал // Право України. – 1999. – № 1. – С. 5-7.
9. Шульгін В.В. Поняття, сутність та структура військового законодавства України у контексті процесу його реалізації / В.В. Шульгін. – С. 55-61.
10. Юридический энциклопедический словарь. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: ИНФРА-М, 2000. – 450 с.
11. Большой толковый словарь русского языка. – СПб.: Норинт, 2000. – 1536 с.

Алиева А.В., Суходубова И.В.

Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого

УМЕРЕННЫЙ ПОДХОД К ОПРЕДЕЛЕНИЮ ТЕРМИНА «ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВО»

Аннотация

В статье проанализированы основные подходы к определению термина «законодательство» в юридической литературе и национальном законодательстве Украины. Обосновано, почему широкий подход к определению термина «законодательство» является неоптимальным. Освещены особенности умеренного подхода к толкованию законодательства. Также приведен пример толкования термина «законодательство» в трудовом законодательстве. Выделены оптимальные варианты для дальнейшего его совершенствования и закрепления в научной и юридической литературе.

Ключевые слова: нормативно-правовой акт, закон, законодательство, система законодательства, элементы законодательства, законодательный акт.

Alyieva A.V., Sukhodubova I.V.

Yaroslav Mudryi National Law University

MODIFIED APPROACH TO DETERMINATION OF THE TERM LEGISLATION

Summary

The article analyzes the main approaches to the definition of the term "legislation" in legal literature and national legislation of Ukraine. It is substantiated why the broad approach to defining the term "legislation" is not optimal. The peculiarities of a moderate approach to the interpretation of legislation are highlighted. Also provided is an example of the interpretation of the term "legislation" in labor law. The most optimal variants are outlined for further improvement and consolidation in scientific and legal literature.

Keywords: regulatory legal act, law, legislation, legislative system, elements of legislation, legislative act.